

STAP

NEDERLANDS
INSTITUUT
VOOR ALCOHOLBELEID

Alcohol en zwangerschap: Welke vrouwen blijven drinken en wat is de rol van de verloskundige?

Ir. N.Y. van der Wulp STAP

Ir. W. van Dalen STAP

Dr. C. Hoving UM

Prof. Dr. H. de Vries UM

caphri

3 12 2009

Inhoud: Alcohol en Zwangerschap

- Kennismaking
- Presentatie:
 1. Effect van alcohol tijdens de zwangerschap
 2. Opzet interventieonderzoek
 3. Interviews verloskundigen
 4. Vragenlijsten zwangere vrouwen
 5. Conclusie
- Discussie en link naar praktijk

Kennismaking

- Wie bent u?
- Wat voor werk doet u?
- Wat hoopt u hier te horen?
- Welk onderwerp lijkt u het meest interessant, ter herinnering:
 1. Effect van alcohol tijdens de zwangerschap
 2. Opzet interventieonderzoek
 3. Interviews verloskundigen
 4. Vragenlijsten zwangere vrouwen

Vraag na afloop

- Wat hebt u in uw dagelijkse praktijk aan mijn **presentatie/mijn onderzoek/deze kennis?**

Effect van alcohol tijdens de zwangerschap

- Kan alcohol bij embryo/foetus komen?
- Is alcohol schadelijk voor ongeboren kind?
- Is alcohol gedurende hele zwangerschap schadelijk?
- Welke hoeveelheid alcohol is schadelijk?
- Wat kunnen de gevolgen zijn van alcohol tijdens de zwangerschap?
- Het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS)

Kan alcohol bij embryo/foetus komen?

- Alcohol verspreidt zich over al het lichaamsvocht: foetus heeft even hoog alcoholpromillage als moeder
- Alcohol blijft lang in foetus
 - Slecht werkende lever
 - Foetus scheidt alcohol uit in vruchtwater en drinkt dat weer op
- Alcohol verspreidt zich over al het lichaamsvocht, dus ook de eerste 6 weken, als er nog geen bloedband (placenta) is, kan alcohol de embryo bereiken

Is alcohol schadelijk voor ongeboren kind?

- Alcohol schaadt cellulaire processen tijdens ontwikkeling
 - Proliferatie
 - Interferentie met groeifactoren
 - Migratie
 - Invloed op steuncellen, waardoor zenuwcellen op abnormale plekken terechtkomen
 - Celadhesie
 - Cellen verbinden zich niet goed met elkaar. In de hersenen: mentale retardatie, afwezigheid corpus callosum, abnormale ontwikkeling kleine hersenen
 - Apoptose
 - Overmatige celdood in bepaalde delen van de hersenen, met name de prefrontale cortex

Is alcohol gedurende hele zwangerschap schadelijk?

- Eerste trimester: Organogeenese
 - Afwijkingen in hart, armen, ogen, benen, tanden, gehemelte, externe genitalien, oren en centraal zenuwstelsel
- Tweede en derde trimester:
 - Groei
 - Centraal Zenuwstelsel

Welke hoeveelheid alcohol is schadelijk?

- Hoe meer drank, hoe meer risico
- Risico hangt bovendien af van:
 - Meer zwangerschappen, meer schade
 - Gewicht en voeding van moeder
 - Hoeveelheid lichaamsvocht van moeder
 - Genetische factoren bij moeder en kind
 - Snelheid waarmee moeder alcohol afbreekt
 - Hoeveelheid en moment van alcoholinname
- Niet alleen alcoholisme leidt tot schade, ook sociaal drinken kan tot schade leiden!!!

Wat kunnen de gevolgen zijn van alcohol tijdens de zwangerschap?

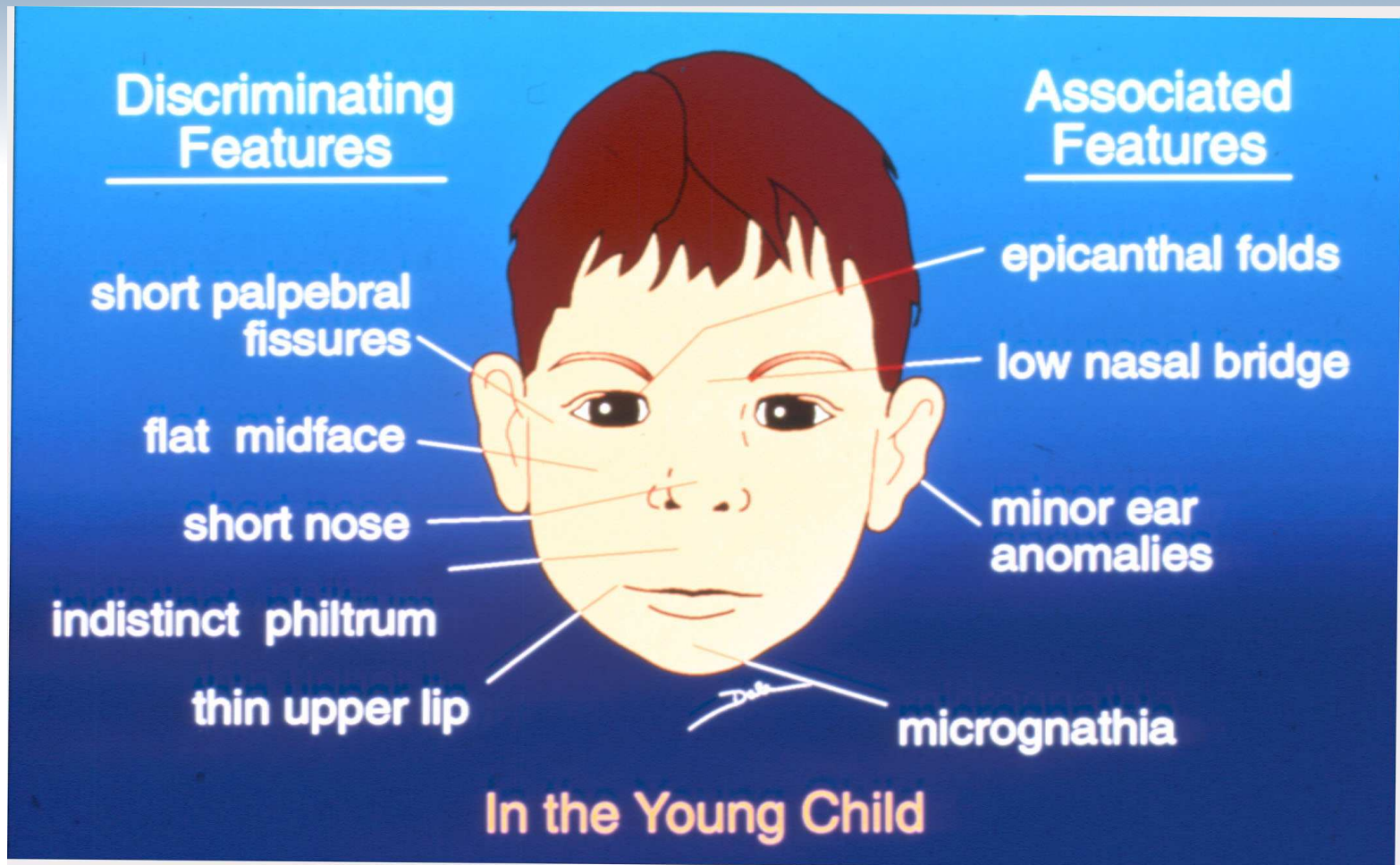
- Schade tijdens zwangerschap
 - Onderdrukken van foetale oogbewegingen en ademhalingsbewegingen
 - Verhoogde kans op miskraam of vroeggeboorte
- Schade na de geboorte: Foetaal Alcohol Spectrum Disorder (FASD)
 - Groei
 - Gezichtsafwijkingen
 - Afwijkingen aan centraal zenuwstelsel
- In het ergste geval: Foetaal Alcohol Syndroom (FAS)

Het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS)

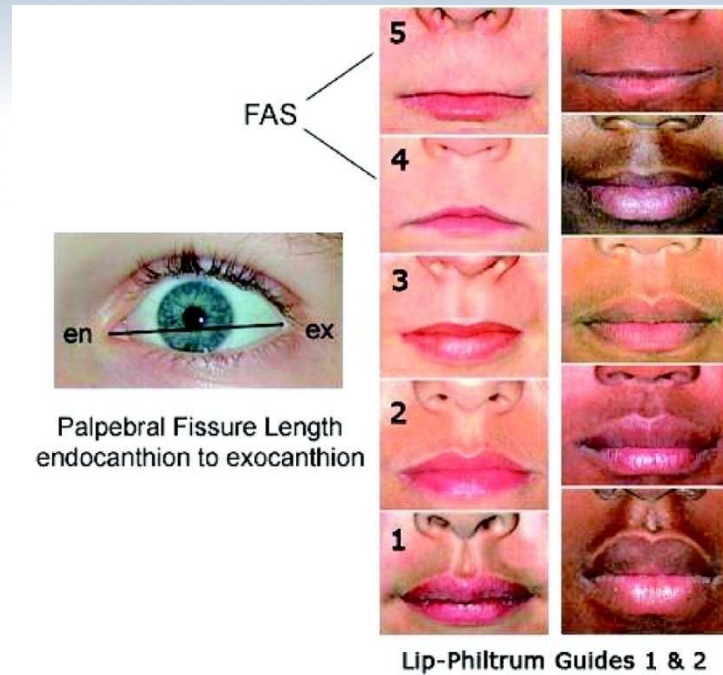
			<u>3</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>		
Severe	Severe	Definite	(4)	X	X	X	(4) High risk	
Moderate	Moderate	Probable	(3)	X			(3) Some risk	
Mild	Mild	Possible	(2)				(2) Unknown	
None	None	Unlikely	(1)				(1) No risk	
Growth deficiency	FAS facial features	CNS damage		Growth	Face	CNS	Alcohol	Prenatal alcohol

Astley, S. J. Pediatrics 2006;118:1532-1545

Het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS)

Het Foetaal Alcohol Syndroom (FAS)

Wat kunnen de gevolgen zijn van alcohol tijdens de zwangerschap?

- Prevalentie van FASD in een random sample van kinderen van 6, 7 jaar in een provincie in Italië (May et al, 2006):
 - FAS: 3,6 – 7,4 per 1000 kinderen
 - FASD: 20,3 – 40,5 per 1000 kinderen
- 94% van FASD in GGZ
- 45% afwijkend sexueel gedrag (risico om in prostitutie terecht te komen)
- 42% in aanraking met justitie

Advies Gezondheidsraad 2005

“Het is niet mogelijk om voor de consumptie van alcoholhoudende drank een veilige ondergrens vast te stellen, waarvan met zekerheid gezegd kan worden dat er geen effect is op de vrucht en op de zwangerschap.”

Alcohol tijdens de zwangerschap in Nederland

- In Nederland gebruikt ongeveer 80% van de vrouwen in de vruchtbare leeftijd alcoholhoudende drank.
- Veel vrouwen staken het alcoholgebruik zodra ze zwanger zijn of eerder al, als ze zwanger willen worden.
- Toch blijft naar schatting **35% tot 50%** van de zwangere vrouwen in Nederland alcoholhoudende drank gebruiken

Onderzoek STAP en UM (ZonMW)

- Doel:

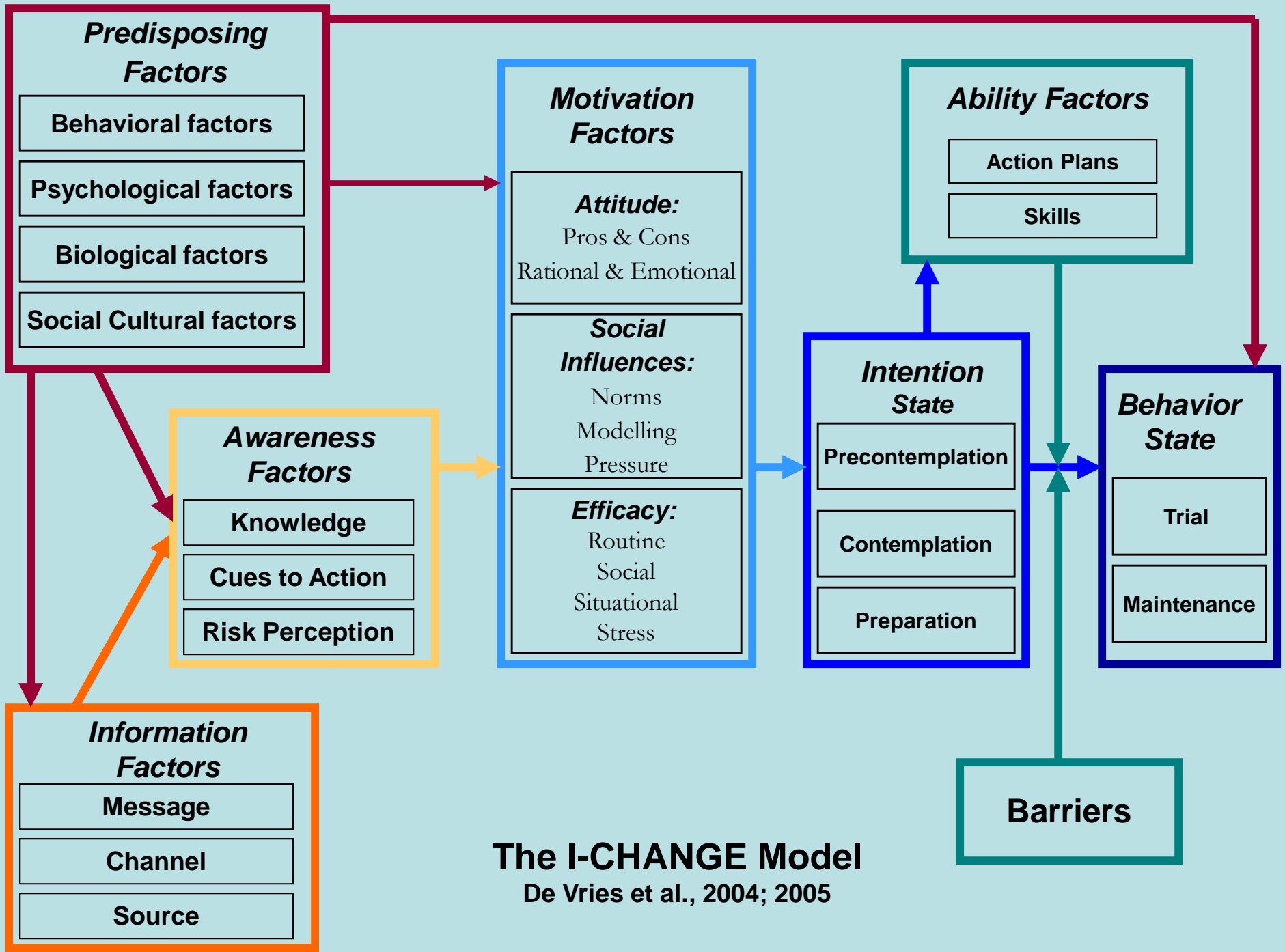
Ontwikkelen effectieve interventie zodat minder vrouwen alcohol gebruiken tijdens de zwangerschap

- Hoe:

- Interviews verloskundigen
- Enquête onder zwangere vrouwen en partners
- Ontwikkelen van 2 interventies:
 - Health Counseling
 - Computer tailoring
- Effect en proces evaluatie interventies met controlegroep

Gedragsverandering: I-Change Model

- Gedrag
- Predispositionele factoren
- Bewustzijn: Accurate kennis en risicoperceptie
- Motivatie:
 - Attitude: voor- en nadelen van het gedrag
 - Sociale invloeden:
 - Normen bij anderen
 - Gedrag van anderen
 - Druk/steun van anderen
 - Self-efficacy: geloof je zelf dat je in staat bent om gedrag te veranderen?
- Actie: Intenties omzetten in gedrag

The I-CHANGE Model
De Vries et al., 2004; 2005

Kwalitatief onderzoek onder verloskundigen

- **Waarom:**
 - Verloskundigen als bron voor zwangere vrouwen
- **Hoe:**
 - Interviews met 10 verloskundigen
 - Verspreid over heel Nederland
- **Onderwerpen:**
 - Gedrag: Adviseren over nulnorm
 - Bewustzijn
 - Motivatie
 - Actie

Verloskundigen: Welk advies?

- KNOV: Adviseren over nulnorm, want geen veilige ondergrens
- 6 van de 10: echt geen alcohol
- 1 geen drama als zwangere zegt eens een glaasje te drinken
- 2 geen probleem glaasje bij bijzondere gelegenheid, waarvan 1 zelf ook tijdens zwangerschap heeft gedronken
- 1 geen advies: cliënten weten zelf wel dat ze niet moeten drinken en verloskundige wil ze niet bang maken

Verloskundigen: Bewustzijn

- **Informatie:** Gebruiken clienten alcohol?
 - “Rookt u, drinkt u, gebruikt u drugs?”
 - “Voordat ze wisten van zwangerschap wel, nu niet meer”
 - 90% of meer van de clienten drinkt geen alcohol
- **Kennis:** Kan alcohol bij de embryo of foetus komen?
 - Ja! (10/10)
 - Ja, maar niet de eerste 6 weken, want dan nog geen bloeditwisseling (6/10)

Verloskundigen: Bewustzijn

- **Kennis:** Door welke processen is alcohol schadelijk
 - Celdood (1/10)
- **Kennis:** Wanneer is alcohol schadelijk?
 - Eerste maanden, vanwege ontwikkeling organen (9/10)
 - Daarna, vanwege de groei van de organen (1/10)
 - Daarna, vanwege ontwikkeling hersenen en groei (1/10)
 - Alleen voor de ontwikkeling hersenen, die zijn aan het einde uitontwikkeld, dus dan niet schadelijk (1/10)

Verloskundigen: Bewustzijn

- **Kennis:** Hoeveel alcohol is schadelijk?
 - Geen veilige ondergrens (6/10)
 - 2 glazen per dag in eerste trimester is schadelijk (1/10)
 - 2 glazen zal toch geen FAS opleveren (1/10)
 - 3 glazen per week zal toch niet schadelijk zijn (1/10)
 - Af en toe een glaasje leidt niet tot geestelijke beperking, maar het is dan wel moeilijker om de grens te bepalen van wat kan ik wel/niet drinken (1/10)

Verloskundigen: Bewustzijn

- **Kennis:** Wat zijn de gevolgen?
 - Miskraam (1/10)
 - FAS (8/10)
 - Hersenontwikkeling (6/10)
 - Gezichtsafwijking (5/10)
 - Groei (3/10)

Verloskundigen: Motivatie

- **Attitude:**
 - Belangrijkste voordeel: Gezondheid van het kind (8/10)
 - Belangrijkste nadeel: onderwerp zwaarder maken dan het is/betuttelen/client krijgt schuldgevoel over alcoholgebruik eerste 6 weken (5/10)
- **Sociale Invloed:**
 - Norm: KNOV (10/10)
 - Gedrag: Zelfde advies (8/10)
 - Druk/steun: Nvt (10/10)
- **Self-efficacy:**
 - Ik kan me geen situatie voorstellen waarbij ik het moeilijk vind om dit advies te geven (8/10)

Verloskundigen: Actie

- Verloskundigen zijn tevreden met hoe ze het nu doen
- Sommige verloskundigen zouden graag beter willen kunnen achterhalen wat het alcoholgebruik is van de client (5/10)
- Sommige verloskundigen zouden graag wat meer kennis willen hebben over alcohol en zwangerschap (6/10)
- De verloskundigen hebben geen plannen om iets aan hun advies te veranderen

Verloskundigen: Samengevat

- Wat weten we door dit onderzoek over verloskundigen als bron voor zwangere vrouwen:
 - **Gedrag:** Iets meer dan de helft adviseert nulnorm
 - **Predispositionele kenmerken:** onduidelijk
 - **Bewustzijn:** Kennisniveau en risicoperceptie zijn laag

Verloskundigen: Samengevat

- Wat weten we door dit onderzoek over verloskundigen als bron voor zwangere vrouwen:
 - **Motivatie:**
 - Attitude: adviseren over nulnorm heeft wel duidelijk voordeel en niet voor iedereen nadelen
 - Sociale invloeden:
 - Norm van KNOV: wordt belangrijk gevonden
 - Gedrag van anderen: bijna iedereen denkt dat collega's zelfde advies geven
 - Druk/steun van anderen: is niet over gesproken
 - Self-efficacy: veel vertrouwen in eigen kunnen

Verloskundigen: Samengevat

- Wat weten we door dit onderzoek over verloskundigen als bron voor zwangere vrouwen:
 - **Actie:** Verloskundigen zijn zeer tevreden met eigen advies en overwegen niet om dit te veranderen

Kwantitatief onderzoek onder zwangere vrouwen

- Waarom:
 - Achterhalen wat determinanten zijn van alcoholgebruik bij zwangere vrouwen
- Hoe:
 - Vragenlijst op internet, (volledig) ingevuld door 454 zwangere vrouwen
 - Verspreid over heel Nederland
- Onderwerpen:
 - Gedrag: Drinkt niet/wel alcohol tijdens zwangerschap
 - Bewustzijn
 - Motivatie
 - Actie

Zwangere vrouwen: Drinkt niet/wel alcohol?

- Demografische kenmerken:
 - Hoog opgeleid, hoog inkomen
 - 20% heeft complicaties gehad bij eerdere zwangerschap
- Gedrag:
 - 90,7% dronk alcohol voor de zwangerschap
 - 31,8% heeft alcohol gedronken tijdens zwangerschap (minimaal 1 slokje), terwijl ze wist dat ze zwanger was

Zwangere vrouwen: Predispositionele factoren

- **Leeftijd:** hogere leeftijd drinkt vaker dan lagere leeftijd ($p < .001$)
- **Opleiding:** Hogere opleiding drinkt vaker dan lagere opleiding ($p < .001$)
- **Inkomen:** Hoger inkomen drinkt vaker dan lager inkomen ($p < .05$)
- **Complicaties:** Geen ervaring met complicaties drinkt vaker dan wel ervaring met complicaties tijdens eerdere zwangerschap ($p < .05$)
- **Alcoholgebruik voor zwangerschap:** Gebruikers van alcohol voor de zwangerschap drinken vaker dan niet-gebruikers ($p < .001$)

Zwangere vrouwen: Bewustzijn

- **Informatie:**
 - Zwangere vrouwen die geen nuladvies van verloskundige hebben gekregen drinken vaker ($p < .01$)
 - Zwangere vrouwen die geen nuladvies in tijdschriften hebben gelezen drinken vaker ($p < .05$)
 - Zwangere vrouwen die geen nuladvies in flyers van verloskundige hebben gelezen drinken vaker ($p < .05$)
- **Kennis:**
 - Zwangere vrouwen met minder kennis over alcohol en zwangerschap drinken vaker ($p < .05$)
- **Risico-perceptie:**
 - Zwangere vrouwen die minder risico zien in de invloed van alcohol tijdens de zwangerschap drinken vaker ($p < .001$)

Zwangere vrouwen: Motivatie

- **Attitude:**
 - Zwangere vrouwen die minder voordelen zien van geen alcohol drinken, drinken vaker ($p < .001$)
 - Zwangere vrouwen die meer nadelen zien van geen alcohol drinken, drinken vaker ($p < .001$)

Zwangere vrouwen: Motivatie

- **Sociale Invloed:**

- Zwangere vrouwen die geen alcohol tijdens de zwangerschap niet als norm ervaren, drinken vaker ($p < .001$)
- Zwangere vrouwen van wie de man wel alcohol drinkt in haar bijzijn, drinken vaker ($p < .01$)
- Zwangere vrouwen van wie vrienden en familie alcohol drinken tijdens hun zwangerschap, drinken vaker ($p < .001$)
- Zwangere vrouwen die minder steun krijgen van de omgeving om geen alcohol te drinken, drinken vaker ($p < .001$)

Zwangere vrouwen: Motivatie

- **Social Self-efficacy:**
 - Zwangere vrouwen die het moeilijker vinden om geen alcohol te drinken in sociale situaties, drinken vaker ($p < .001$)
- **Stress Self-efficacy:**
 - Zwangere vrouwen die het moeilijker vinden om geen alcohol te drinken in stressvolle situaties, drinken vaker ($p < .001$)

Zwangere vrouwen: Actie

- **Intentie:**

- Zwangere vrouwen die niet het plan hebben om te stoppen met alcohol tijdens de zwangerschap, drinken vaker ($p < .001$)

Zwangere vrouwen: Samengevat

- Alcoholgebruik tijdens de zwangerschap kan worden verklaard door:
 - **Predispositionele factoren**
 - **Bewustzijn:** Accurate kennis en risicoperceptie
 - **Motivatie:**
 - Attitude: voor- en nadelen van het gedrag
 - Sociale invloeden:
 - Normen bij anderen
 - Gedrag van anderen
 - Druk/steun van anderen
 - Self-efficacy: vertrouwen in jezelf om gedrag te veranderen
 - **Actie:** Intentie om te stoppen met drinken

Conclusie: Link onderzoek verloskundigen met onderzoek zwangere vrouwen

- Aantal zwangere vrouwen dat alcohol drinkt sterk onderschat door verloskundigen
- Advies over nulnorm van verloskundigen van invloed op alcoholgebruik zwangere vrouw
- Kennisniveau van verloskundigen laag: kennis bij zwangere vrouwen van invloed op alcoholgebruik

Conclusie: Interventiestudie nodig?

- Literatuur: 30 op 1000 FASD en niet alleen van alcoholisten
- 31% van de zwangere vrouwen in kwantitatieve studie drinkt alcohol
- Advies van verloskundigen kan aangescherpt worden

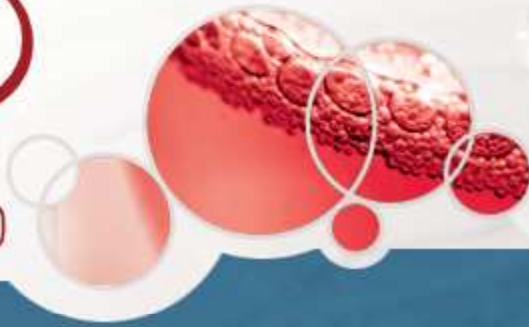
Vraag na afloop

- Wat hebt u in uw dagelijkse praktijk aan mijn **presentatie/mijn onderzoek/deze kennis?**

STAP

The logo for STAP features the letters 'S', 'T', and 'P' in a bold, blue, sans-serif font. The letter 'A' is replaced by a red circle that is part of a larger, overlapping arrangement of red circles of various sizes, some of which are also overlapping the letters 'S' and 'T'.

NEDERLANDS
INSTITUUT
VOOR ALCOHOLBELEID

Einde